

1.01
Prejeto 24. 4. 2009

UDK 343.327:323.1(497.4)"1919"

Andrej Studen*

"Izjava enega zanesljivega Slovenca zadostuje" Denunciacije pronemških elementov po razpadu habsburške monarhije v dokumentih okrajnega sodišča Slovenske Konjice

IZVLEČEK

Po razpadu avstro-ogrske monarhije in po nastanku nove jugoslovanske države se Nemci na Spodnjem Štajerskem nikakor niso mogli sprijazniti z novonastalimi političnimi razmerami. Gojili so odkrit odpor do nove "južnoslovanske" države in si prizadevali, da bi prišli v okvir "nemške Avstrije". To je vzpodbudilo slovenske oblasti, da so še ostreje in odločnejše izvajale načrtno politiko "nacionalizacije". Slovenci so hiteli z mrzličnim "popravljanjem" starih krivic. Slovensko časopisje je zahtevalo "brezobzirmo izčiščenje" vsega, kar je nemškega, vsega, kar bi kakor koli spominjalo na staro Avstrijo in nekdanje nemško gospostvo. V prvih povojnih letih je "etos maščevalnosti" povsem prevladal nad čutom pravičnosti. V času po prevratu so se pojavljali tudi "razni elementi, ki sejejo med narod nezadovoljnost proti Jugoslaviji" in ki "nalašč širijo grozovite neresnične vesti". Oblast je pozivala ljudi, da ovajajo protidržavne elemente. To naj bi bila tako rekoč dolžnost vsakega zanesljivega Slovenca. Razprava obravnava ovadbe zaradi protidržavnega govorjenja, ki so se obranile v dokumentih okrajnega sodišča Slovenske Konjice, in razne ekscese, ki so odražali nacionalno nestrpnost v vsakdanjiku v novi državi po končani prvi svetovni vojni.

Gljučne besede: Avstro-ogrska monarhija, Jugoslavija, Spodnja Štajerska, politika, nacionalni boj, ovajanje, nacionalna nestrpnost

ABSTRACT

"THE STATEMENT OF A SINGLE RELIABLE SLOVENIAN IS ENOUGH"
DENUNCIATIONS OF THE PRO-GERMAN ELEMENTS AFTER THE DISSOLUTION
OF THE HABSBUURG MONARCHY IN THE DOCUMENTS OF THE DISTRICT COURT
IN SLOVENSKE KONJICE

After the dissolution of the Austro-Hungarian Monarchy and the establishment of the new Yugoslav state, Germans in the Lower Styria were not ready to accept new political circumstances. They explicitly disapproved of the new "Southern Slavic" state and strove for their inclusion into the "German Austria". This spurred the Slovenian authorities to become even more severe and determined in the implementation of the systematic policy of "nationalisation". Slovenians hastened to "rectify" the old injustices. Slovenian newspapers demanded "unscrupulous cleansing" of anything that was German or in any way reminiscent

* Dr., višji znanstveni sodelavec, Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, 1000 Ljubljana:
e-naslov: andrej.studen@inz.si

of the old Austria and the former German dominion. In the initial post-war years the "ethos of vengeance" absolutely prevailed over the sense of justice. After the overturn "different elements which sow the seeds of discontent with Yugoslavia" also appear and "deliberately disseminate horrible fabricated news". The authorities called upon the people to denounce the anti-state elements. Practically that was supposed to be the duty of each reliable Slovenian. The following discussion focuses on the denunciations based on the speech against the state, preserved in the documents of the District Court in Slovenske Konjice, and on the incidents which reflected national intolerance in the everyday life in the new state after the World War I.

Key words: Austro-Hungarian Monarchy, Yugoslavia, Lower Styria, politics, national struggle, denunciations, national intolerance

Potem ko se je raztreščila stara avstro-ogrska monarhija, v okviru katere so Avstrijo kljub vsem njenim pomanjkljivostim tudi Slovenci čutili za svojo, je ta po prevratu "v slovenski javnosti kmalu postala sinonim za "ječo narodov", ki da je bila Slovincem še posebej nenaklonjena. Zato so se Slovenci od države, ki jim je po mnenju mnogih namenila narodno smrt, vsaj na zunaj poslovali lahkega srca /.../ in z veselimi obrazi."¹ Na Spodnjem Štajerskem se z novonastalimi političnimi razmerami nikakor niso hoteli sprijazniti zlasti Nemci, ki so si nadvse prizadevali, da bi celotna Spodnja Štajerska (ali vsaj štajersko Podravje do Vitanjske razvodnice) prišla v sestav "nemške Avstrije". "Odkrit odpor do nove "južnoslovanske" države, ki so si jo Nemci že pred vojno in med njo predstavljali kot 'barbarstvo pod srbskim jarmom', je vzpodbudil slovenske oblasti, da so še ostreje in odločneje izvajale načrtno politiko 'nacionalizacije'. Slovenci, ki so se po 'tisočletnem suženjstvu' (kot je rado pisalo tedanje slovensko časopisje) iz brezpravnih hlapcev čez noč spremenili v gospodarje, so hiteli z mrzličnim 'popravljanjem' starih krivic."²

"Novim oblastem se je poleg zamenjav v upravi, postopoma na vseh ravneh, zdelo še najpotrebneje uvesti slovenščino kot učni jezik v šolstvu in spremeniti zunanjo podobo mest na Kranjskem in Spodnjem Štajerskem."³ Slovensko časopisje je zahtevalo "brezobzirno izčiščenje" vsega, kar je nemškega, vsega, kar bi kakorkoli spominjalo na staro Avstrijo in nekdanje nemško gospostvo.

Gusti Jirku-Stridsberg je v svojih spominih slikovito opisala konec stare Avstrije. Iz lovskega koleslja, v katerega sta bila vprežena belca, je nemo opazovala dogodke pred okrajnim glavarstvom v Slovenj Gradcu: "V polkrogu okoli mojega koleslja /je stala/ skupina Slovencev, kmečkih in trgovskih sinov. Govorili so glasno in razburjeno in klicali še druge k sebi. Tistikrat še nisem razumela slovensko in sem mogla komaj uganiti, da je to začetek ene izmed mnogih nacionalističnih demonstracij, ki smo jih v zadnjih tednih pogosto doživljali. Nenadoma je privle-

¹ Janez Cvirn: Die Slovenen und ihr Verhältnis zum neuen Staat (Königreich SHS) 1918/1919. V: Region und Umbruch 1918. Zur Geschichte alternativer Ordnungsversuche. Frankfurt am Main 2001 (dalje Cvirn, Die Slovenen und ihr Verhältnis zum neuen Staat), str. 87.

² Prav tam, str. 89.

³ Ervin Dolenc: Deavstrizacija v politiki, upravi in kulturi v Sloveniji. V: Slovensko-avstrijski odnosi v 20. stoletju / Slowenisch-österreichische Beziehungen im 20. Jahrhundert. Ljubljana 2004 (dalje Dolenc, Deavstrizacija v politiki, upravi in kulturi), str. 96.

kel eden izmed mladeničev lestev, jo naslonil na zaprte duri okrajnega glavarstva in se začel vzpenjati po njej, medtem ko so ga spodbujali tovariši s klici in smehom. Ko je došel na zadnji klin lestve, je z obema rokama zgrabil velikega pozlačenega avstrijskega dvoglavega orla nad durmi in ga poskušal odtrgati, s tem da ga je stresal in vlekel. Vendar je bil stari orel trdoživ. Slovenec je potegnil iz žepa kladivo in udarjal po perutih in krempljih, dokler ni orel zgrmel z zoprnim treskom na cesto. Veselo rjutje in klici: "Živio svoboda!" so povzročili živčnost mojih belcev. Gledala sem v zrak, ne da bi trenila."⁴

Podobnih dejanj na simbolni ravni je bilo v spodnještajerskih mestih in trgih seveda veliko. V Celju so npr. tudi za spomenik cesarja Jožefa II., ki je svoj čas izjavil, da je ponosen, da je Nemeč, napočili drugačni časi. Že 29. novembra 1918 so neznani storilci z veliko mero humorja okrasili in poškodovali "bronastega Jožefa" in ga z vrvo privezali k bližnjemu drevesu, v noči na 2. januar 1919 pa je kip dokončno "izgubil ravnotežje". Podrti spomenik so pod nadzorom straže odstranili in ga prodali za staro železo.⁵

Drug za drugim pa so padali tudi nemški ulični napisi in izveski nad trgovinami, gostilnami, obrtnimi delavnicami, zdravniškimi ordinacijami, odvetniškimi in notarskimi pisarnami in drugimi lokali in se zamenjali s slovenskimi. Nova uprava je že od začetka novembra 1918 podpirala tudi "lokalne pobude pri prevzemanju prej nemških kulturnih ustanov oziroma društev".⁶ Skratka. V prvih povojnih letih je "etos maščevalnosti" povsem prevladal nad čutom pravičnosti. Bil je neprestano v konfliktu z idejo zakonitosti in upoštevanja enakopravnosti. "Pritisk na nemško manjšino pa se ni zmanjševal tudi zaradi zapletene politične situacije. Boji za severno mejo in pogajanja na mirovni konferenci, potem pa priprave na koroški plebiscit, vse to so bili razlogi, ki so 'upravičevali' različne represivne ukrepe zoper nemško manjšino."⁷

K povedanemu pa je vendarle treba dodati, da na Spodnjem Štajerskem (in tudi na Kranjskem) med Slovenci ni bilo najti le navdušenih Jugoslovanov, saj je na začetku leta 1919 Slovenski narod poročal, da se v obeh deželah med ljudstvom pojavljajo "razni elementi, ki sejejo med narod nezadovoljnost proti Jugoslaviji" in ki "nalašč širijo grozovite neresnične vesti, na primer, da je odšlo na Koroško tisoč vojakov in da se jih je vrnilo le trideset, vsi drugi da so mrtvi". Narodna vlada je zato pozivala prebivalstvo, "da bo prišla do svojih ciljev le takrat, če jo vsakdo z navdušenjem podpira in če vsakdo prepoji svojo dušo z zavestjo, da je danes vsaka needinost nesreča, in da so tisti, ki netijo needinost, pravzaprav veleizdajalci in grdi hudodelci". Januarja 1919 pa je celo dodala: "Dolžnost vsakega zavednega Jugoslovana je, da ugotovi identiteto vsakogar, ki širi lažnjive, ljudstvo vznemirjajoče vesti, da ga naznani orožništvu oziroma policiji, eventuelno naravnost sodniji."⁸

Ne gre tudi pozabiti, da so javno mnenje zoper novo državno tvorbo in nezadovoljstvo preprostega ljudstva v kriznih časih prevratne dobe ustvarjali še prek slovenskih dežel umikajoča se vojska, pa vojaške operacije na Koroškem in Štajerskem, slabo delovanje državne uprave, pomanjkanje osnovnih življenjskih po-

⁴ Gusti Stridsberg: Mojih pet življenj. Maribor 1983, str. 83-84.

⁵ Bojan Cvelfar: Naj pokaže Celje svojo nemško kov! Odkritje spomenika cesarju Jožefu II. leta 1882 v Celju. V: Kronika, 1997, št. 1-2, str. 82.

⁶ Dolenc, Deavstrizacija v politiki, upravi in kulturi v Sloveniji, str. 82.

⁷ Cvirn, Die Slovenen und ihr Verhältnis zum neuen Staat, str. 90.

⁸ Prav tam, str. 92-93.

trebščin, brezposelnost in stanovanjska beda, verižništvo in neznosna draginja, ki je najbolj prizadela nižje družbene sloje.⁹

Z vidika morale pa so bile seveda najbolj zanimive politične ovadbe. Denunciacije oblastem so v prevratni dobi sčasoma postale priljubljen "šport", ki je prispeval k marsikateremu upravičenemu (a pogosto tudi neupravičenemu) preganjanju s strani sodnih oblasti. Bile so zaželeno, ljudi so pozivali, naj zberejo pogum in javno, ne pa anonimno, oblastem ovadijo državne sovražnike. Ptujski list je maja 1919 o tej moralno kočljivi zadevi npr. zapisal: "Opažamo z zadovoljstvom, da dobivajo naši ljudje polagoma toliko poguma, da napravljajo na pristojne oblasti v potrebi politične ovadbe. Povdarjamo, da je neizbežna politična dolžnost in stvar osebne časti vsakogar, da daje kompetentnim oblastim možnost, nastopati proti elementom, ki rujejo proti državi in izpodkopavajo tla zdravemu razvitku. Znano je vsem, da gojita Maribor in Ptuj zalego nemškutarjev in njih prijateljev, ki izlivajo po deželi strup sovraštva in šuntanja proti Jugoslaviji. Temu je treba priti v okom. O narodni nesreči na Koroškem se je razlilo po papirju, rekel bi, na litre črnila. Razkrivale so se vse mogoče napake, izkopali so se na dan najrazličnejši krivci, po pravici in po krivici. /.../ Vsak pojav odpornosti proti jugoslovanski državni ideji, vsak javni ali zahrbtni nastop proti mladi državi se mora udušiti v kali, krivec se mora dovesti pravici v roke. In to naši ljudje že deloma razumevajo. Prav je tako! Samo nekaj bi rekli. Z anonimnimi ovadbami oblastim ni pomagano. Moško in odkrito povej in svoje ime podpiši, če ovadiš kujona, ki ti blati domovino! V pravniški pouk naj služi to-le: Izjava enega zanesljivega Slovenca zadostuje, da uvede sodnija kazenski postopek proti rovarjem. Zato se sklicujemo na zavednost in narodno samostojnost vsakega posameznika, da ovadi - podpisan - doslovno vsak hujskajoči izraz državnih sovražnikov, da more kompetentna oblast storiti proti njim potrebne korake."¹⁰

S strani "zavednih in narodno samostojnih posameznikov" so zlasti v prvih letih življenja novonastale državne tvorbe, v krizni dobi stiske in negotovosti, začele deževati tudi ovadbe zaradi protidržavnega govorjenja. Nekatere so bile seveda upravičene, druge spet ne. Večkrat je šlo le za obrekovanje, za golo sovraštvo ali za kak drug, večkrat celo povsem banalen razlog. Štirje možje v Oplotnici, ki so redno zahajali v gostilno Fani Kunej, na primer očitno niso marali tamkajšnjih orožnikov, komandirja orožniške postaje, stražmojstra Andreja L. in podstražmojstra Martina Š. Iz njihovega pričevanja izhaja, da naj bi bila pristranska, da naj ne bi pravilno ravnala in da celo "tlačita Slovence v kazen, Nemce pa izkopavljejo in ga zagovarjajo". Poleg nezakonitega in pristranskega ravnanja so jima očitali tudi protidržavno delovanje. Vojaške obveznike naj bi nagovarjala, da jim ni treba k vojakom. Stražmojster Andrej L. pa naj bi v gostilni Kunej tudi govoril: "Gott sei dank, die Deutschen kommen schon, sie sollen nur kommen, da werden wir sehen, wie die Windischen laufen werden, die Füsse werden ihnen zu kurz werden."¹¹ (Hvala Bogu, Nemci že prihajajo, kar naj pridejo, pa bomo videli, kako bodo Vindišarji¹² bežali, noge bodo imeli prekratke.)

⁹ O razmerah v Celju in okolici v Bojan Himmelreich: Namesto zemlje črni kruh. Organizacija preskrbe z živili v Celju v času obeh svetovnih vojn. Celje 2001, str. 78-129.

¹⁰ Ptujski list, 18. 5. 1919.

¹¹ Zgodovinski arhiv Celje (ZAC), fond Okrajno sodišče v Slovenskih Konjicah 1898-1941 (OS SK), AŠ 1, Z 1920, 45/20.

¹² Beseda Vindišar ima slabšalni pomen kot psovka za Slovenca.

Stražmojster naj bi te besede izrekel v času "koroškega poloma maja 1919",¹³ a natakarka Neža V. se tega na zaslišanju ni več natančno spominjala, a kot je zatrdila, "omenjenih besed nikakor tudi ne izključuje". Priča Anton L. je na zaslišanju povedal, da naj bi mu zgoraj navedene protidržavne besede, ki naj bi jih izrekel Andrej L., v razburjenju zaupala prav natakarka Neža V., ki naj bi jo stražmojster pred tem s kričanjem ustrahoval. Tudi več drugih prič se je pritožilo, da naj bi jih orožnika ustrahovala, češ, da so krivo pričali.¹⁴

Jožef R. je povedal, da mu je bilo "silno mučno", ko ga je stražmojster nadiral pred množico prisotnih, češ da je februarja 1920 proti njemu "po krivem pričal ter je zahteval generalije". Jožef naj bi mu mirno odgovoril: "Naznanite, ne bom ne jaz in ne vi sodil." Stražmojster naj bi se dan po zaslišanju "s pasom in pištolo v družbi neznanega mlajšega orožnika, kateri je imel puško z nataknenim bajonetom" oglasil tudi na domu Franca K. in tudi njemu naj bi grozil. Med prebivalci Oplotnice se je sploh razširilo mnenje, da naj bi bil stražmojster Andrej L. "nemškega mišljenja", "da je bil pri svojem delovanju vedno milejši proti Nemcem, kakor proti Slovencem". Priča Franc G. pa je izrecno povedala, da naj bi mu stražmojster že v začetku novembra leta 1918, "ko je bil že polom", rekel "različne stvari od Države, in se je takrat izrazil, da je njemu prav malo za Jugoslavijo mar, jaz bi tako šel v nemško Avstrijo, pa sem pri denarjah preslab, da bi bil jaz pri denarjah bol močan, bi šel takoj v nemško Avstrijo, in ker sem pri denarjih preslab, pa moram tukaj zadovoljen biti".¹⁵

Potem ko so na okrajnem sodišču v Konjicah (7. februarja 1920) oprostili obtožence, ki sta jih komandir orožniške postaje Oplotnica, stražmojster L. in podstražmojster Š. tožila zaradi obrekovanja in razžaljenja časti, sta omenjena napisala priziv, saj z rzsodbo nikakor nista bila zadovoljna. Na več straneh sta razložila, da sta vselej vestno opravljala svojo dolžnost zoper navedene obtožbe. Za neresnične in krivične sta razglasila obtožbe, da naj bi vojaške obveznike odvrčala od orožnih vaj. Poudarila sta, da se pri tem zavedata, da je "za ljudstvo težko, da še mira ni", da so ljudje naveličani vojne in da si želijo samo še miru, a kljub temu naj bi ravnala v skladu s predpisi. Sploh pa naj ne bi govorila kaj protidržavnega. Obtoženci naj bi se "le prazno izgovarjali" in da ni res, da naj bi "podpisana na to vplivala, da obvezancem ni potreba k vojakom odriniti". Tudi "inkriminirane besede", izrečene v gostilni Kunej, naj bi si preprosto izmislili. Ker so pričevanja prič nedvomno neresnična, sta se odločila, da jih bosta ovadila okrožnemu sodišču v Celju, ki naj bi kot višja instanca pravičneje ukrepalo proti obtožencem.¹⁶

V prizivu sta se podpisana orožnika z nemalo skromnosti tudi pohvalila, da naj bi ravno onadva pripomogla, "da so se obvezanci odzvali", da naj bi ravno onadva "zamujence aretirala in siloma k vojakom privedla". Onadva naj bi "ob času preobrata v tukajšnjem okolišu, posebno pa v vasi Oplotnica" skrbela za javni red in mir, branila in varovala posestnike pred ropom in drugimi prestopki. Onadva naj bi zadostila ukazom, pozivom in poveljem različnih oblasti in si torej prizadevala

¹³ O tem v Damijan Guštin: Spopadi za Koroško. V: Slovenska novejša zgodovina : od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848-1992. Ljubljana 2005, str. 215-218, tu 217.

¹⁴ ZAC, OS SK, AŠ 1, Z 1920, 45/20.

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Prav tam.

in se trudila, "da se je Jugoslovanski državi v tukajšnjem okoliših raztreseno in na frontih ukradeno ter zavlečeno blago, kakor konje, opremo in obleko izsledilo, zaplenilo in državi nazaj dalo". Vprašala sta se, "kedo je pripomogel, da se je ljudstvo, posebno ubožni sloji, z živlom preskrbelo, katero se je verižnikom in navijalcem cen zaplenilo". Na nezadovoljstvo občinskega urada Oplotnica z njima pa sta odgovorila: "Kedo od občinskih organov je dal življenje pri izvrševanju službe za državne interese Jugoslavije - tukaj se opomni, da je bil dne 27. junija 1919 pri izvrševanju službe orožnik Tomaž K. tukajšnje postaje od vojaškega obvezanca umorjen."¹⁷

In končno. Zadovoljna nista bila tudi z zagovornikom obtožencev dr. Milkom H., ki jima je, kot navajata, pri "razpravljanju rabsodbe dne 7. februarja 1920 v navzočnosti pozvanih prič predbacival, da sta ona dva predmetno razpravljanje zakrivila ter da spadata pred vojaško sodišče ne pa k orožništvu in da so obtoženci popolnoma prav imeli, da so jih ovadili". Proti "spornemu" izvajanju zagovornika obtožencev sta seveda odločno protestirala in še enkrat poudarila, da sta ves čas delovala le v prid Jugoslavije in da sta tako v službi kot zunaj nje ravnala v skladu s predpisi in storila "samo to kaj država zahteva".¹⁸

Spise o zaslišanju prič so 12. februarja 1920 poslali naprej na okrožno sodišče v Celju in tudi na okrožno sodišče v Mariboru, kjer naj bi zaslišali pričo Antona Š., lesnega trgovca iz Ruš. Poizvedbe so se torej zavoljo priziva orožnikov iz Oplotnice marca 1920 nadaljevale. Celjsko državno pravdnništvo je občinskemu uradu v Oplotnici najprej poslalo t. i. "Pismo o glasu", obrazce, ki naj bi izpričali ne samo verodostojnost in poštenost priče, temveč tudi njeno narodno pripadnost, narodnjaštvo (narodno zavest) in usmerjenost. Sodišče se je prepričalo, ali so priče glede na krstni list zakonsko rojeni otroci v Oplotnici oziroma njeni najbližji okolici. Potrdila so navedeno potrdila, trije glavni obtoženci še niso bili kaznovani, četrti, Franc K. pa je bil že štirikrat predkaznovan. A pomembnejše kot to je bilo, da naj bi bila priča Jožef R. "na prav dobrem glasu, /.../ vzoren posestnik in vrli narodnjak", priča Anton L. "skozi in skozi vzoren Slovenec", priča France G. "že od nekdaj na dobrem glasu kot slovenska rodbina", priča Franc K. pa "na prav dobrem glasu in pristen Slovenec".¹⁹

Franc K. je preiskovalnemu sodniku še enkrat ponovil, da je slišal inkriminirane besede, ki naj bi jih izrekel stražmojster. Slišala naj bi jih tudi natararica Neža, ki naj bi jih nato kar dvakrat povedala naprej, prvič posestniku Antonu L., drugič pa še v prisotnosti Antonove žene Marije L. ter Antona Š., trgovca iz Ruš.²⁰

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ Prav tam. Kot zanimivost omenjam, da so vsi zaslišani župani, podžupani in odborniki o stražmojstru L. dejali, "da je bil pred preobratom skozi in skozi Nemeč", da je "pred prevratom uradoval izključno nemški ter še enkrat rekel, da ne zna slovenski, vsled česar se mi je zdelo sedaj jako čudno, da sedaj obvlada tako dobro slovenski", da je "pred preobratom govoril vedno nemški, tako, da sem mislil, da je Nemeč" ali pa da "se je držal za bolj Nemca, govoril pa je tudi slovenski". Najbolj zanimiva pa je bila izjava župana Dobrove Antona P.: Po mojem mnenju sta orožnika L. in Š. nemškega mišljenja. Spominjam se, da mi je Š. še pred prevratom pravil, da ne bo nikdar Jugoslavije in da če pride dr. Korošec v Savinjsko dolino, da ga bodo napodili. Po mojem mnenju bi bil L. zmožen kakšnih protidržavnih izjav, vendar mi tozadevno ni nič pozitivnega znano. Slišal sem le, šele ko sem dobil vabilo, da se je baje L. nekje izjavil: 'Gott sei Dank etc.' Prepričan sem, da si Franc K. Franc G., Anton L. in Jože R. niso ničesar izmislili, ker so to poštene možje."

²⁰ Antonova žena Marija L. je na zaslišanju potrdila, da je natararica Neža V. tudi njej v prisotnosti moža in trgovca Š. iz Ruš povedala inkriminirane besede stražmojstra L.

Franc K. je tudi protestiral, "da stražmojster L. sam v svoji zadevi vrši poizvedbe /.../ ter da me je ovadil radi krivega pričevanja, kakor tudi proti temu, da se me v isti zadevi zasliši kot pričo in kot osumljenca".²¹

Proti temu, da stražmojster opravlja poizvedbe v svoji lastni zadevi, so protestirali tudi Franc G., Jožef R. in Anton L. Tudi oni so potrdili svoja pričevanja in odločno zanikali, da bi po krivem pričali. Anton L. je še povedal, da je Neža V., ki naj bi mu povedala inkriminirane besede, rekla, da naj je nikar ne izda, češ: "Saj veš, kako bi potem bilo." Pripomnil je še, "da je orožnik L. skoraj dnevni gost v gostilni Kunej".²²

Natakarica Neža se tudi ob tokratnem zaslišanju ni mogla natančno spomniti, ali je Antonu L. kdaj povedala inkriminirane besede, saj je od maja 1919 preteklo že precej časa. A v isti sapi je dodala, da "tudi ne morem zanikati, da ne bi mogoče L. kaj podobnega rekla". Neža se tudi ni spomnila, da naj bi kaj povedala lesnemu trgovcu Š., ki ga je sicer dobro poznala. Gostilničarka Fani Kunej pa se je spominjala, da sicer ni slišala, "da bi orožnik L. rabil v moji gostilni" inkriminirane besede, pripomnila pa je, da "jaz nisem vedno v gostilni". Spomnila se je tudi stražmojstrovega obiska pri natararici Neži, ki naj bi mu takrat odvrnila, "da se ne more ničesar spomniti".²³

Dosje spisov obravnavane kazenske zadeve v fondu Okrajnega sodišča Slovenske Konjice smo s tem izčrpali, kar pa še ne pomeni, da se je zgodba o osovraženih stražmojstru L. in podstražmojstru Š. tudi končala. Zaradi obrekovanja orožniškega moštva v Oplotnici sta omenjena orožnika maja 1920 namreč vložila novo ovadbo proti Oplotničanom, tokrat proti posestniku in učitelju Vojtehu H., proti posestniku in blagajniku konzumne družbe Ivanu W., proti trafikantu Matiji P. in proti kaplanu Antonu P. Omenjeni so se 20. marca 1920 po nasvetu tajništva Kmetijske zveze v Mariboru obrnili na Jugoslovanski klub v Beogradu z naslednjim dopisom: "Podpisani živimo že dolgo v Oplotnici (politični okraj Konjice) in smo imeli priliko temeljito spoznati ta kraj v narodnem oziru. Do razsula Avstrije je vladal tukajšnjo občino nemškutarski odbor, ki je tudi popolnoma nemško uradoval in delal vsem sosednim slovenskim občinam in župnijam z nemškimi dopisi sitnosti in nadleže. Špeciijelno je bila velika vas Oplotnica kot centrum tukajšnjih občin kakor nekaka nemška kolonija. Glavna stebra nemčurske družbe sta bila razen par nemškutarskih družin orožniška stražmojstra Andrej L. in Martin Š. Ko je po razsulu Avstrije nemškutarski občinski odbor bil od deželne vlade v Ljubljani razpuščen in je prišla občina v slovenske roke, smo podpisani takoj vložili prošnjo na okrajno glavarstvo Konjice, naj se omenjena orožnika nemudoma prestavita, ker bo z njihovo premestitvijo izgubila tukajšnja nemškutarija največjo oporo. Okrajno glavarstvo v Konjicah je pa iz nam neznanega vzroka našo prošnjo popolnoma ignoriralo in je pustilo omenjeni osebi na svojih dosedanjih mestih. Vsled tega sta omenjena orožnika s pomočjo klike v Oplotnici nadaljevala svoje nemškutarske hujskarije. Stražmojster L. je na primer za časa nemškega prodiranja na koroški fronti rekel javno v oplotniški gostilni: 'Gott sei dank, die Deutschen kommen schon, sie sollen nur kommen, dann werdet ihr sehen, wie die Windischen laufen werden, dass ihnen die Füße zu kurz werden.' Njegov pomočnik Martin Š.

²¹ ZAC, OS SK, AŠ 1, Z 1920, 45/20.

²² Prav tam.

²³ Prav tam.

pa ima na vesti dva umora in sicer Ivana G. v Oplotnici in Franca L. v vasi Malahorna.

Zaradi nemškutarstva in krivičnega nastopanja proti Slovincem smo jih podpisani že enkrat ovadili okrajnemu glavarstvu. Ker sta pa omenjena orožnika našla zaslonbo pri okrajnem orožništvu v Konjicah (katero jim gre v osebah poročnik V. in pa okrajni stražmojster P. zelo na roko). Ona sta zadevo preiskovala v korist zgoraj imenovanih. Orožnika L. in Š. sta vložila zoper nas tožbo zaradi žaljenja straže. Podpisani smo bili pri tej obravnavi oproščeni, ker smo doprinesli dokaz resnice. Omenjena orožnika pa vkljub temu še danes službujeta v Oplotnici. Zato se podpisani obračajo na titulirani Jugoslovanski klub s prošnjo, da napravi takoj primerne korake, da bo teh nečuvjenih razmer enkrat konec. Ob enem prosimo, da se naš dopis uporabi v dokaz, kako vneto je bivša J.D.S.²⁴ vlada ščitila nemčurske elemente v Oplotnici samo zato, ker se še danes kakor vsi nemškutarji v Oplotnici pod njenim plaščem skrivajo."²⁵

Ovadena orožnika sta se v dopisu državnemu pravdnistvu v Celju z dne 6. maja 1920 branila, da gre v tokratni ovadbi, ki so jo Vojteh H. in tovariši naslovili na Jugoslovanski klub v Beogradu, za golo obrekovanje orožništva, za navadno hujskanje, ki bi se mu lahko "konec napravilo, ako bi se tožitelje in povzročitelje navedenih hujskarij, ki orožništvo iz golega sovraštva napadajo, blatijo in denuncirajo, zakonito kaznovalo, ker ljudje take vrste delajo merodajnim oblastem druga nič kakor obilo nepotrebne dela in škodujejo sploh v splošnem orožniškemu ugledu v obilni meri".²⁶

Medtem ko se tudi v tem kazenskem spisu ponovi ovadba o protidržavnem govorjenju stražmojstra L. v gostilni Kunej, pa je tokrat mnogo hujša ovadba njegovega pomočnika, domnevno nemškutarskega podstražmojstra Martina Š., ki naj bi imel na vesti dva umora. Iz priloženih aktov je razvidno, da je orožnik Š. med opravljanjem službene dolžnosti dejansko uporabil orožje proti vojnim ubežnikom Matiji G. in Francu L. Komandir orožniške postaje v Oplotnici, stražmojster Andrej L., je poudaril, da hočejo hujškači in rovarji njegovega podrejenega namerano obdolžiti, in jih je naznanil, ker da njihove trditve nikakor ne odgovarjajo resnici.

Podstražmojster Š., ki je služboval kot orožnik v Oplotnici šele od oktobra 1917, se je jeseni 1918 dejansko spopadel z dezertarjem Matijo G., ki so ga pregnjali že od 10. septembra 1918. Podstražmojster Š. ga je 24. oktobra 1918 po daljšem iskanju izsledil na njegovi domačiji in pridržal. Potem ko naj bi mu zakonito naznanil aretacijo, se je Matija G., ki naj bi bil po trditvah orožnikov še posebno nevaren in oborožen, začel upirati, podstražmojstru pa naj bi ob tem zabrusil: "Usral se boš ti verdameni Gendarm!" Sočasno naj bi segel tudi v žep po žepni nož in z njim zagrozil orožniku, ki je v ubežnika izstrelil dve krogli, eno v trebuh in drugo v desno nadlaket. Hudo ranjenega dezertarja so z vozom prepeljali v bolnišnico Rdečega križa v Konjicah, kjer pa ni dočakal naslednjega dne.²⁷

Orožniška postaja v Oplotnici je oktobra 1919 dobila nalogo, da izsledi, aretira in privede komandi mesta Celje vojaka 45. pešpolka Franca L., ki je pobegnil iz

²⁴ Jugoslovanska demokratska stranka.

²⁵ ZAC, OS SK, AŠ 2, Z 1920, 141/20.

²⁶ Prav tam.

²⁷ Prav tam.

orožnih vaj. Dne 26. oktobra 1919 sta ga podstražmojster Š. in poskusni orožnik P. zasačila na domu njegovega očeta in ga aretirala. Ubežnik L. je hotel pobegniti že pri aretaciji, orožnike pa sta pri vklepanju ovirala tudi ubežnikov oče in brat. Ker naj bi "grozil splošen spopad oziroma napad na patroljo", sta orožnika ubežniku zagrozila z orožjem, če se ne bo takoj vdal. Med prerivanjem je podstražmojster "izvršil v silobranu z bodalom na puški en snuk (sunek, op. a.) proti L. ter je njega na trebuhu približno 4 cm nad spolnim udom lahko ranil". Tudi ubežnika L. so ranjenega prepeljali v bolnišnico Rdečega križa v Konjicah, kjer je naslednji dan umrl.²⁸

Komandir orožniške postaje, stražmojster Andrej L., je v naslednjem poročilu državnemu pravdnistvu v Celju z dne 8. maja 1920 hotel dodatno informirati oblasti o politični gonji v Oplotnici. Učitelja Vojteha H., ki naj bi blatil tamkajšnje orožništvo, je naslikal v zelo negativnih barvah. Mož naj bi bil leta 1910 in 1911, ko je bil provizorični učitelj na šoli v Čadramu, pa vse do razpada Avstrije, ko je služboval v Oplotnici, "popolnoma nemškega značaja". V Oplotnici je po stražmojstrovih trditvah vodil celo nemško pevsko društvo ter si sploh neprestano iskal "zaslombe pri Nemcih". Po razpadu Avstrije in nastanku Jugoslavije, ko je občina prišla v slovenske roke, naj bi orožništvu povzročil veliko preglavic, dela in poizvedovanja s kupovanjem eraričnega blaga (konji, oprema) in zato naj bi med Vojtehom H. in orožništvom nastalo sovraštvo. Ker je bil zaradi svojih prestopkov tudi večkrat kaznovan in začasno odstavljen kot učitelj, naj bi si zaščito poiskal na klerikalni strani, ki so ji pripadali ostali osumljenci. Vojteh H. naj bi sestavil tudi izjavo, s katero naj bi podpisani župani občin Oplotnica, Kot, Okoško, Grušovje in Verhole ter župniki župnih uradov Čadram, Sv. Kungota na Pohorju, Kebelj in Prihova vložili prošnjo za takojšnjo premestitev nemškutarških orožnikov iz Oplotnice, češ da navedena zaradi svojega delovanja ne spadata drugam kot v nemško Avstrijo. Vojteh H. naj bi se s tem dejanjem maščeval za omenjeno sodno preganjanje.²⁹

Državno pravdnistvo v Celju je konec maja predlagalo preiskovalnemu sodniku v Konjicah, da naj čim prej zasliši osumljence Vojteha H., Ivana W., Matijo P. in Antona P. zaradi hudodelstva obrekovanja. Prvi trije osumljenci so 1. junija 1920 zaprosili sodišče za desetdnevni rok, da pismeno podajo svoj odgovor. Izjavo osumljenec in dokazni predlog so nato napisali v odvetniški pisarni dr. Josipa L. v Mariboru. Osumljenci v kazenski zadevi Vojteh H. in sodrugi so izjavili: "Dotične vloge nismo naslovili na kako javno oblast, ampak jo je smatrati popolnoma zapupno. Poslana in namenjena je bila Jugoslovanskemu klubu v Beogradu. Storili smo to po nasvetu tajništva Slovenske Kmečke zveze v Mariboru, storili smo pa radi tega, ker smatramo za svojo državljansko dolžnost, da se enkrat končajo neznosne razmere v Oplotnici in okolici in to vsled tega, ker po našem prepričanju komandir orožniške postaje v Oplotnici ne postopa tako, kakor bi to bilo pričakovati od komandira orožniške postaje v Jugoslaviji."³⁰

²⁸ Prav tam.

²⁹ Prav tam. Nadučitelj Vojteh H. je bil, kot je razvidno iz podatkov kazenskega registra (vpisnika državnega pravdnistva) v Celju, decembra 1919 dejansko obsojen na 4 dni zapora, med vojno pa na mesec dni zapora. Med vojno je 24 ur v zaporu preživel tudi osumljenec Ivan W., Matija P. pa si je prislužil 24 ur že pred vojno. Zanimivo je, da je občinski urad občine Oplotnica ob poizvedovanju o npravnosti osumljenecv poročal, da nimajo vpisanih nobenih kazni in da so vsi na dobrem glasu.

³⁰ ZAC, OS SK, AŠ 2, Z 1920, 141/20.

V svojo obrambo pa so navedli mnoga zanimiva dejstva, ki naj bi jih podkrepilo zaslišanje številnih drugih prič. Stražmojster Andrej L. in podstražmojster Martin Š. naj ne bi nikdar prikrivala svojega nemškega mišljenja. Še enkrat so poudarili: "Občevala sta izključno s takozvanimi Nemci v Oplotnici, dočim v slovensko družbo nista zahajala." Za orožnika naj bi bilo tudi značilno, da se sklicujeta samo na določene priče, ravno ti možje pa naj bi bili "nositelji nemštva v Oplotnici in so še dandanes". Stražmojstru L. so še očitali, da "na svojo roko vodi preiskavo proti vsaki priči, katera kaj proti njemu izpove", da "nastopa kot preiskovalec v svoji lastni zadevi, kar brez dvoma ni dopustno". Poudarili so tudi, da naj bi ves čas šli omenjenima orožnikoma "zelo na roko v Konjicah", a da naj bi se tudi o tamkajšnjem okrajnem stražmojstru P. javno govorilo, "da je bil pod Avstrijo popolnoma nemškega mišljenja in da to mišljenje tudi sedaj ni izgubil, ko je nastala Jugoslavija". Izrazili so bojazen, da resnica o tem seveda nikoli ne bo prišla na dan, "ako se bode to zadevo zopet dalo v preiskavo orožnikom. Poudarjamo pa izrecno, da teh dejstev nismo navedli morda iz antipatije proti orožnikom, ampak da nas pri tem vodi edinole želja, da bi na tako važna mesta prišli ljudje, ki bi ta mesta vodili v smislu in po intencijah naše nove jugoslovanske države."³¹

O stražmojstru L. so zapisali, da "ima popolnoma nemško ženo, ki ne zna besedice slovenski. Ta prav nič ne prikriva svojega nemškega pokolenja, ter mi je sama pravila, da je bila že večkrat v Gradcu prosit, da bi stražmojstra L. sprejeli v službo v nemško Avstrijo." Stražmojster pa naj bi se nekoč "izrazil proti Antonu P., županu v Grušovju na javnem mestu in to že po ustanovitvi Jugoslavije, da ne bode nikdar nosil jugoslovanske ali pa srbske uniforme". Še enkrat so navedli tudi inkriminirane besede, ki naj bi jih stražmojster javno izrekel "za časa nemškega prodiranja na Koroškem v gostilni gospe Kunej v Oplotnici", in se sklicevali na sodne spise, "v katerih je ta trditev že kot resnična dokazana, dotični sodni spisi /pa/ so itak pri okrajnem sodišču v Konjicah".³²

Tudi umora, ki naj bi jih zagrešil podstražmojster Š., naj bi v dopisu Jugoslovanskemu klubu navedli zato, ker naj bi javnost v Oplotnici menila, da ni ravnal pravilno, saj naj bi bili tamkajšnji ljudje "poznani v svoji miroljubnosti". Poudarili so, da naj bi orožništvo ravnalo hudo malomarno. Zlasti ko so v občinsko ječo v Oplotnici prepeljali zabodenega Franca L., ki "je bil na jako dobrem glasu iz miroljubne rodbine", naj bi ga "pustili v mrzli ječi brez jedi, brez obveze in brez vsacega okrepečila celih sedem ur, tako, da je skoraj popolnoma izkrvavel. Po 7 urah so ga naložili potem na voz že popolnoma iznemoglega in orožniki niso imeli toliko usmiljenja, da bi se bila revežu huda rana zavezala, ampak so ga peljali v 6 km oddaljene Konjice na vozu, tako, da je moral izkrvaveti. Še tretji dan so videli v občinskem zaporu mlako krvi." Orožnik Martin Š. naj torej ne bi premogel toliko usmiljenja, da bi pomagal ranjenemu. Ravnal naj bi hujše kot "se ravna na bojnem polju s sovražnimi ujetniki, kateri imajo po mednarodnem pravu zajamčeno pravico, da se jih obveže, ako so ranjeni in padejo v ujetništvo". K tem hudim obtožbam so še dodali, da naj bi bilo zato popolnoma samoumevno, "da se ljudstvo naravnost trese pred takimi orožniki", in zaprosili, da naj se pred njimi zaščitijo predlagane priče, "da jih ne bode zopet ono orožništvo zasledovalo in preganjalo,

³¹ Prav tam.

³² Prav tam.

proti katerem gre naša pritožba". Izrazili so upanje, "da se bode vendar našla enkrat oblast, ki bode uvidela, da je nujna potreba, da se orožništvo spremeni in da pač ne napravi nikake usluge državi in državni ideji, ako take orožnike iz principa avtoritete vzdrži v škodo državne ideje, katera mora vsled takega postopanja trpeti".³³

Vojteh H., Matija P. in Ivan W. so izjavo osumljencev in dokazni predlog podpisali 9. junija 1920, 22. junija pa se je na zaslišanju njihovemu zagovoru pridružil še kaplan Anton P., ki je bil medtem iz Oplotnice premeščen v Šentjur ob južni železnici. Julija 1920 je preiskovalni sodnik izvedel še eno zaslihanje. Še posebej zanimivo je bilo pričevanje osumljenca Matije P., ki je med drugim tudi opravičil neprisotnost Vojteha H., češ da je "nevarno zbolel na črevesnem vnetju že pred 10 dnevi in k sodnji ne more priti". Takoj zatem pa je poudaril, da se Vojteh H. ne more "zagovarjati drugače kakor jaz, ker je moj zagovor povsem pravičen in resničen".³⁴

Matija P. je torej menil, da se oplotniški nadučitelj povsem strinja z njegovo pripovedjo, ki se je glasila: "Stražmojster L. in podstražmojster Š. sta službovala v Oplotnici že pod bivšo Avstrijo. Bila sta pod prejšnjim režimom najzvestejša državna organa, prepojena z mržnjo do Slovencev in Slovanov sploh. Ostala sta na svojem mestu tudi po preobratu. Prilagoditi se pa nista mogla spremenjenim razmeram. Svojega avstrofilskega mišljenja nista prikrivala. Zlasti je L. v kritičnih časih javno izražal upanje, da se povrnejo za Oplotnico prejšnji časi in se morajo Slovenci umakniti. Umevno je, da je to le povečalo razburjenje pri vseh dobrih in zavednih državljanih. Ker je bilo torej delovanje obeh orožnikov le v kvar državni ideji, zaprošala so društva (požarno in izobraževalno društvo Sloga) in razne občine pri okrajnem glavarstvu, naj se ju premesti. Neuspeh teh domoljubnih podvzetij pripisoval se je veliki naklonjenosti, ki sta jo uživala oba pri okrajnem stražmojstru P. ter orožniškemu poročniku V. V svoji vlogi, ki smo jo po iniciativi Kmetске zveze v taistem namenu naslovlili na Jugoslovanski klub, smo dali temu mnenju izraz, mogoče na neprimeren način.

Očitati se tudi ni hotelo orožniku Š. umora, to je trditi, da je on umoril 2 slovenska vojaška ubežnika, temveč le poročati, da vzdržuje ljudski glas prepričanje, da je prišlo v obeh slučajih do tako nesrečnega izida le vsled pretiranega avstrofilskega nastopa omenjenega orožnika. Jediní namen predmetne vloge je torej bil, doseči odstranitev obeh orožnikov v prilog dobri stvari. Če so argumenti, ki smo jih v ta namen navajali, pripuščali napačno umevanje, je pripisovati okolnosti, da nas je vodila le zavest, da gre vršiti državljansko dolžnost. Iz vloge je pa govoril le ljudski glas, po katerega iniciativi je bila vložena - in ne podpisani."³⁵ Soglasno z navedenim se je zagovarjal tudi Ivan W.

Kako se je dejansko končala zgodba o osovraženih in domnevno pronemških orožnikih v Oplotnici, lahko samo ugibamo, saj se drugi dokumenti o primeru žal niso ohranili. Poleg omenjene zgodbe pa so se dogajali tudi drugi ekscesi, pri katerih so privrela na dan mednacionalna nasprotja med Slovenci in Nemci, ko so se obudile stare zamere. K nacionalističnim izgredom je seveda pogosto mnogo prispevala precejšnja vinjenost vpletenih.

³³ Prav tam.

³⁴ Prav tam.

³⁵ Prav tam.

Eden takih slikovitih primerov je, denimo, kazenska zadeva konjiškega sedlarja Franca H., ki je bil v občini trg Konjice zaradi svoje "lahkoživosti" na zelo slabem glasu, avgusta 1919 pa ga je okrajno glavarstvo Konjice prvič kaznovalo s 100 kronami globe zaradi "izzivanja proti Sloveniji s tem, da je nosil ostentativno in provokatorično (kljubovalno in izzivalno, op. a.) plavice (Kornblume)", torej simbol vsenemštva. 16. januarja 1920 je nemškutarski sedlar, ki so mu radi očitali, da "ne zna ne slovenski ne nemški", okrog 22. ure skupaj z "bivšim sodnim kanclistom Kajetanom A." prišel v gostilno Domitrovič v Konjicah. Oba sta bila precej vinjena. Na ves glas sta začela prepevati nemške pesmi. V gostilni je bila večja slovenska družba, ki je to razumela kot navadno izzivanje. Med njimi je bil tudi občinski tajnik Pavel K., ki jima je rekel, naj prenehata prepevati nemške pesmi. Franc H. se je zato hudo razburil in se začel prepirati in razgrajati. Občinski redar Miha B. ga je hotel pomiriti, "nato pa je Franc H. zagrabil na mizi stoječo pollitersko steklenico, udaril z njo po mizi in jo razbil, takoj nato pa je pograbil en stol in udaril z njim občinskega redarja po glavi tako, da se mu je kri vlila iz nosa. /.../ Priče pravijo, da je bil H. res precej vinjen, vendar ne tako močno, da bi se svojega dejanja ne zavedel." Franc H. se je namreč kasneje izgovarjal, "da je bil pijan in da se ne zaveda ničesar".³⁶

Poleg hudodelstev in prekrškov je okrajno sodišče v Konjicah beležilo tudi manjše prestopke, ki so na eni strani prav tako odražali nacionalno nestrpnost, na drugi pa zanje niso zahtevali tako hudih kazenskih sankcij kot v primeru težjih deliktov, ki smo jih obravnavali zgoraj. Vsakdanjik po prevratu so večkrat zaznamovali povsem trivialni dogodki. Mnogi med njimi seveda sploh niso ostali zabeleženi, nekateri pa so se vendarle ohranili v arhivskih dokumentih. Prehod iz stare Avstrije v novo jugoslovansko državo seveda ni bil vsem všeč. Eden takih je bil npr. Ivan Š., ki je na kolodvoru v Poljčanah in po gostilnah vpil "Windische Hunde" (vindišarski psi), med razgrajanjem pa je oklofotal nekega kmeta.³⁷

Tudi sedemnajstletni Herman H., brivski vajenec v Konjicah, je 9. marca 1919 na konjiškem kolodvoru v navzočnosti več drugih grobo oklofotal Alojza F. in ga nahrulil: "Schau, dass du abfahrst. Du hast hier nichts zu suchen, du windischer Heuochs, du windischer Powidl." (Glej, da odpotuješ. Tukaj nimaš kaj iskati, ti vindišarski tepec, ti vindišarski češpljevec - v prenesenem pomenu torej driska, op. a.). Skoraj mesec dni prej pa naj bi ga "zaradi narodnosti in njegovega mišljenja" javno psoval, zaničeval in zasramoval v kavarni Evers v Konjicah: "Ihr verfluchten Jugoslovanen, ihr habt im Kaffeehaus nichts zu suchen, mit euerer Jugoslavija werdet ihr so bald abfahren müssen." (Prekleti Jugoslovani, v kavarni nimate kaj iskati, z vašo Jugoslavijo boste tako kmalu morali oditi.) Razgretega mladeniča so obsodili na 5 dni zopora s poostrenim postom.³⁸

Na pravi, pravcati Divji zahod pa spominja primer Hugona W., ki je 12. januarja 1919 hodil po Ločah z revolverjem v roki in s tem ogrožal javno varnost. Iz zapisnika je razvidno, da se je Hugon omenjenega dne nahajal v kleti veleposelnika Franceta P. iz Loč, kjer je veselo popivala večja družba. Kakor je pričala Gizela R., se je ta družba "po zaužitku neprimernih množin vina podala na pot domov" in gospodje so bili menda "več na tleh kakor po konci. Peli so nemške pes-

³⁶ ZAC, OS SK, AŠ 1, Z 1920, 21/20.

³⁷ ZAC, OS SK, AŠ 7, U 1920, 38/20.

³⁸ ZAC, OS SK, AŠ 6, U 1919, 154/19.

mi in tudi Wacht am Rhein." Ko sta jih srečala Anton in Jože J., sta jim zaklicala: "Živijo Jugoslavija!" Kot je povedala Gizela, se je "iz ust nemško čuteče družbe vsula cela vrsta psov in Hugon W., ki je bil posebno divji, je tudi ustrelil z revolverjem." Hugonov greh po mnenju sodišča ni bil samo popolna pijanost, temveč predvsem nošnja orožja in nevarno streljanje v javnosti "v nacionalno razburjenem, grozečem ozračju".³⁹

Za sklep navedimo še en zanimiv eksces. Leopold H., trgovski pomočnik iz Konjic, se je marca 1920 zagovarjal, da je bil "s svojimi tovariši na Ločah, kjer smo v dobri volji povžili precej pijače. Jaz sem bil precej vinjen. Na kolodvoru sem se poslovil od svojih tovarišev iz Sv. Duha nemški, najbrž s Heil klici. Nato me železniški uradnik Viljem J. /.../ nazove: 'Prokleti Švabi.' Užaljen vprašam zopet nemški, kdo je to rekel. Tu pa že priskoči Viljem J. in mi da zaušnico." Prepričan se je na vlaku nadaljeval, in ker naj bi železniški uradnik Leopoldu grozil, da naj ga vržejo z vlaka za Konjice, je Leopold potegnil iz žepa samokres, ki naj bi ga "šele isti dan kupil od neznanega vojaka za 1 škatljico cigaret in 50 kron. Bil je sicer nabasan, a zavarovan. Samokresa nisem nameril na Viljema J., temveč sem ga le držal v rokah. Orožnega lista nisem imel."⁴⁰

Samski uradnik iz Poljčan Viljem J. pa je povedal, da je v Ločah stopilo na vlak večje število fantov, ki so se poslavljali s klici Heil. Znanemu gospodu, lesnemu trgovcu v Konjicah, Nikoli T. naj bi ob takem obnašanju dejal: "Glejte kako brezobrazni so ti prokleti Švabi." Ko je Leopold H. slišal te besede, naj bi skočil proti njemu in zavpil: "Wer sind Sie, verfluchter Lausbube? (Kdo ste, prokleti smrkavec?)" Viljem ga je hotel suniti pod nos, a ga je menda slabo zadel. Leopold je nato izvlekel samokres. Viljemu naj bi grozil z besedami: "Verfluchter Lausbube, ich brenn Dich nieder! (Prekleti smrkavec, vžgal te bom!)" Leopold je šel zaradi prestopka za tri dni v zapor.⁴¹

Andrej Studen

"THE STATEMENT OF A SINGLE RELIABLE SLOVENIAN IS ENOUGH"
DENUNCIATIONS OF THE PRO-GERMAN ELEMENTS AFTER THE DISSOLUTION
OF THE HABSBURG MONARCHY IN THE DOCUMENTS OF THE DISTRICT COURT
IN SLOVENSKE KONJICE

S u m m a r y

Slovenians felt that Austria in the context of the Austro-Hungarian Monarchy was their own state, despite all its deficiencies; but after the dissolution of the Monarchy it soon became synonymous of "a prison of nations", which was supposedly particularly unfavourable towards Slovenians. Thus, at least on the outside, it was easy for Slovenians to bid farewell to the state which, in the opinion of many, had planned for their nation's death. Especially Germans in the Lower Styria were not ready to accept new political circumstances and they eagerly strove for the whole Lower Styria (or at least the Styrian basin of the river Drava to the Vitanje divide) to become a part of the "German Austria". "Explicit disapproval" of the new "Southern Slavic" state which, already before and during the war, was seen by the Germans as "a barbarity under the Serbian yoke", spurred Slovenian authorities to become even more severe and determined in the implementation of the systematic policy of "nationalisation". Slovenians, who transformed overnight, after "thousand years of slavery" (an expression widely used in the Slovenian newspapers of that period), from servants with no rights to masters, hastened to "rectify"

³⁹ ZAC, OS SK, AŠ 6, U 1919, 168/19.

⁴⁰ ZAC, OS SK, AŠ 7, U 1920, 153/20.

⁴¹ Prav tam.

old injustices. Slovenian newspapers demanded "unscrupulous cleansing" of anything that was German or in any way reminiscent of the old Austria and the former German dominion.

In the first post-war years the "ethos of vengeance" absolutely prevailed over the sense of justice. It was constantly in conflict with the idea of lawfulness and observation of equal treatment. The pressure against the German minority was not diminishing also due to a complex political situation. The struggle for the northern border, the negotiations at the peace conference and the preparations for the Carinthian plebiscite were the reasons which "justified" different repressive measures against the German minority.

In the Lower Styria (as well as in Carniola) not all Slovenians were enthusiastic Yugoslavs, as in 1919 the Slovenski narod newspaper reported that in both provinces "different elements which sow the seeds of discontent with Yugoslavia" appear among the people and "deliberately disseminate horrible fabricated news". The national government thus called upon the population that it would only be able to reach its aims if everybody supported it with enthusiasm and imbued their soul with the conviction that, at that time, any disunity was disastrous and that people who instigated disunity were actually traitors and criminals. In January 1919 it even added: "The duty of all conscious Yugoslavs is to identify anybody who disseminates false news which upset the general population and denounce in to the gendarmerie or the police or, potentially, directly to the court." The authorities called upon the people to make denunciations. "Each reliable Slovenian's" duty was to denounce the "spawn of Germany-loving traitors and their friends, poisoning the land with hatred and agitating against Yugoslavia."

The following discussion focuses on the denunciations based on the speech against the state, preserved in the documents of the District Court in Slovenske Konjice, and on the incidents which reflected national intolerance in the everyday life in the new state after the World War I.